

ВПЛИВ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНІВ НА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

INFLUENCE OF FACTORS OF ECONOMIC GROWTH OF REGIONS FOR THEIR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті запропоновано підхід до оцінки впливу чинників економічного зростання регіонів на їх соціально-економічний розвиток, особливістю якого є реалізація таких взаємопов'язаних етапів, як оцінка соціального та економічного розвитку регіонів України; визначення зв'язку між інтегральним показником чинників економічного зростання та показниками соціально-економічного розвитку; оцінка сили впливу часткових показників чинників економічного зростання на економічний та соціальний розвиток регіонів України; ідентифікація чинників, що здійснюють позитивний та негативний вплив на економічний та соціальний розвиток регіонів України.

Ключові слова: чинники економічного зростання, регіональний розвиток, соціально-економічний розвиток, валовий регіональний продукт.

влияния; оценка силы влияния частных показателей факторов экономического роста на экономическое и социальное развитие регионов Украины; идентификация факторов, оказывающих позитивное и негативное влияние на экономическое и социальное развитие регионов Украины.

Ключевые слова: факторы экономического роста, региональное развитие, социально-экономическое развитие, валовой региональный продукт.

The article proposes an approach to assessing the influence of factors of economic growth of regions on their socio-economic development, a feature of which is the implementation of such interrelated stages as the assessment of the social and economic development of the regions of Ukraine; determining the relationship between the integral indicator of growth factors and indicators of socio-economic development; assessment of the impact of private indicators of economic growth factors on the economic and social development of the regions of Ukraine; identification of factors that have a positive and negative impact on the economic and social development of the regions of Ukraine.

Key words: factors of economic growth, regional development, socio-economic development, gross regional product.

УДК 332.142.2

Козирева О.В.

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування Національний фармацевтичний університет

Князєва В.Ю.

студентка
Національний фармацевтичний університет

В статье предложен подход к оценке влияния факторов экономического роста регионов на их социально-экономическое развитие, особенностью которого является реализация таких взаимосвязанных этапов, как оценка социального и экономического развития регионов Украины; определение связи между интегральным показателем факторов экономического роста и показателями социально-экономического раз-

Постановка проблеми. Наявність існування комплексу взаємопов'язаних між собою регіональних проблем підтверджується нерівномірністю розвитку регіонів. Ця нерівномірність має тенденцію до зростання в часі. Її наявність у всіх сферах діяльності впливає на збільшення міжрегіональних і внутрішньорегіональних суперечностей, що гальмує економічний розвиток регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів країни досліджували Ф. Айдало [1], П. Бакланов [2], Р. Буайє [3], А. Браманти [4], М. Гроссетті [5], Л. Дмитришин [6], П. Кругман [7], Г. Лаппо [8], П. Мінкар та О. Дем'яненко [9], Г. Мюрдаль [10], М. Фуджита [11] та ін.

Разом із тим проблеми впливу чинників економічного зростання регіонів на їх соціально-економічний розвиток потребують поглибленого вивчення, що й визначає актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в оцінці впливу чинників економічного зростання регіонів на їх соціально-економічний розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. У статті аналізуються показники офіційної статистики України, що характеризують різні аспекти соціально-економічного зростання регіонів України.

Соціальний розвиток регіонів України будемо оцінювати за допомогою таких показників: «Наявний доход у розрахунку на одну особу», «Рівень безробіття населення (МОП) у віці 15-70 років» та «Коефіцієнт міграційного приросту».

Розрахунок інтегрального показника соціального розвитку регіонів України у 2015 р. представлено на рис. 1.

Як видно з рис. 1, серед регіонів України за значенням інтегрального показника соціального розвитку (I_{CF}) регіонів України лідером є м. Київ (середнє значення I_{CF} за період, що аналізувався, перевищувало середній рівень по Україні більш ніж у три рази). До регіонів, що мали значення I_{CF} вище за середній по Україні за період, що аналізувався, відносяться Одеський, Київський, Дніпропетровський, Харківський, Запорізький та Полтавський регіони. Інші 18 регіонів країни на протязі періоду, що аналізувався, у середньому мали рівень I_{CF} нижчий від середнього по Україні.

Характерною рисою майже для всіх регіонів України, крім Чернівецького, Львівського, Одеського, Київського та м. Київ, було зниження рівня соціального розвитку за період, що аналізувався.

Економічний розвиток регіонів характеризує валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (рис. 2).

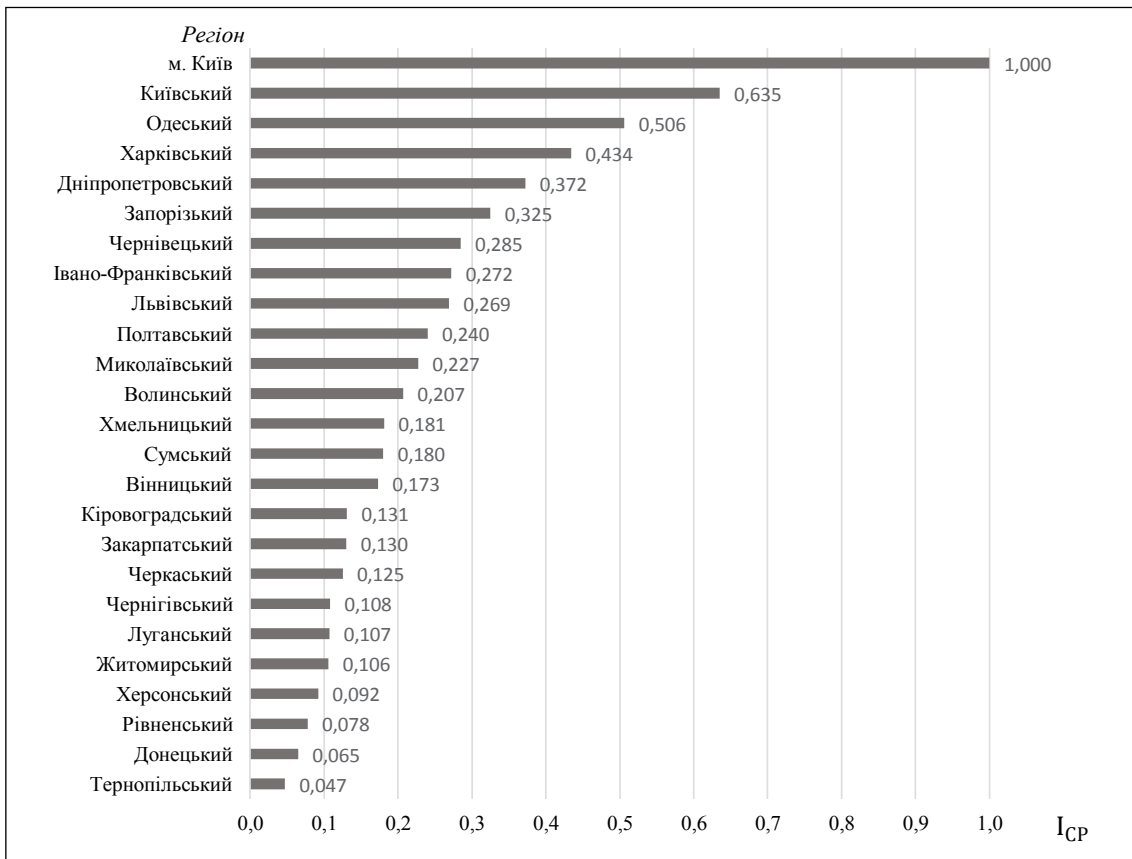

Рис. 1. Значення інтегрального показника соціального розвитку регіонів України у 2015 р.

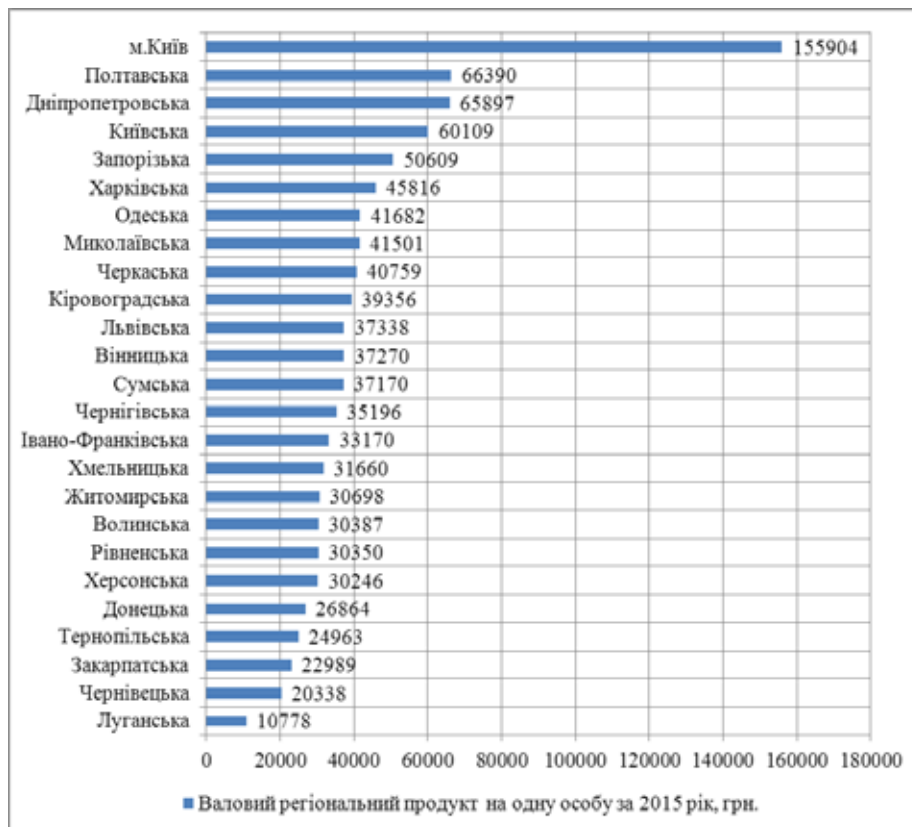

Рис. 2. Валовий регіональний продукт на одну особу по регіонах України, 2015 р.

За обсягами ВРП лідерами у 2015 р. є м. Київ (155,9 тис. грн. на одну особу), Полтавська (66,4 тис. грн.), Дніпропетровська (65,9 тис. грн.), Київська (60,1 тис. грн.), Запорізька (50,6 тис. грн.), Харківська (45,8 тис. грн.), Одеська (41,7 тис. грн.) області (рис. 2).

Найменші значення показників є характерними для окремих західних регіонів (Чернівецька, Закарпатська, Тернопільська області) та східних регіонів (Луганська, Донецька області), які суттєво відстають від середнього значення по країні.

Для подальшого коректного аналізу необхідно провести нормування показника економічного розвитку регіонів України у 2015 р. (рис. 3).

Як видно з рис. 3, серед регіонів України за значенням інтегрального економічного розвитку (I_{EP}) регіонів України лідером є м. Київ (середнє значення I_{EP} за період, що аналізувався, перевищу-

вало середній рівень по Україні більше ніж у шість разів). Також відносно високий рівень I_{EP} був у Дніпропетровського регіону (середнє значення I_{EP} за період, що аналізувався, перевищувало середній рівень по Україні більше ніж у два рази). До регіонів, що мали значення I_{EP} вище за середній по Україні за період, що аналізувався, належать Полтавський, Запорізький, Київський, Харківський Одеський та Миколаївський. Інші 17 регіонів країни на протязі періоду, що аналізувався, у середньому мали рівень I_{EP} нижчий від середнього по Україні.

Для визначення взаємозв'язку між чинниками економічного зростання та соціально-економічним розвитком регіонів за допомогою пакету прикладних програм STATISTICA 8.0 проведено кореляційний аналіз.

У табл. 1 наведено кореляційну матрицю (середню за період, що аналізувався) чинників

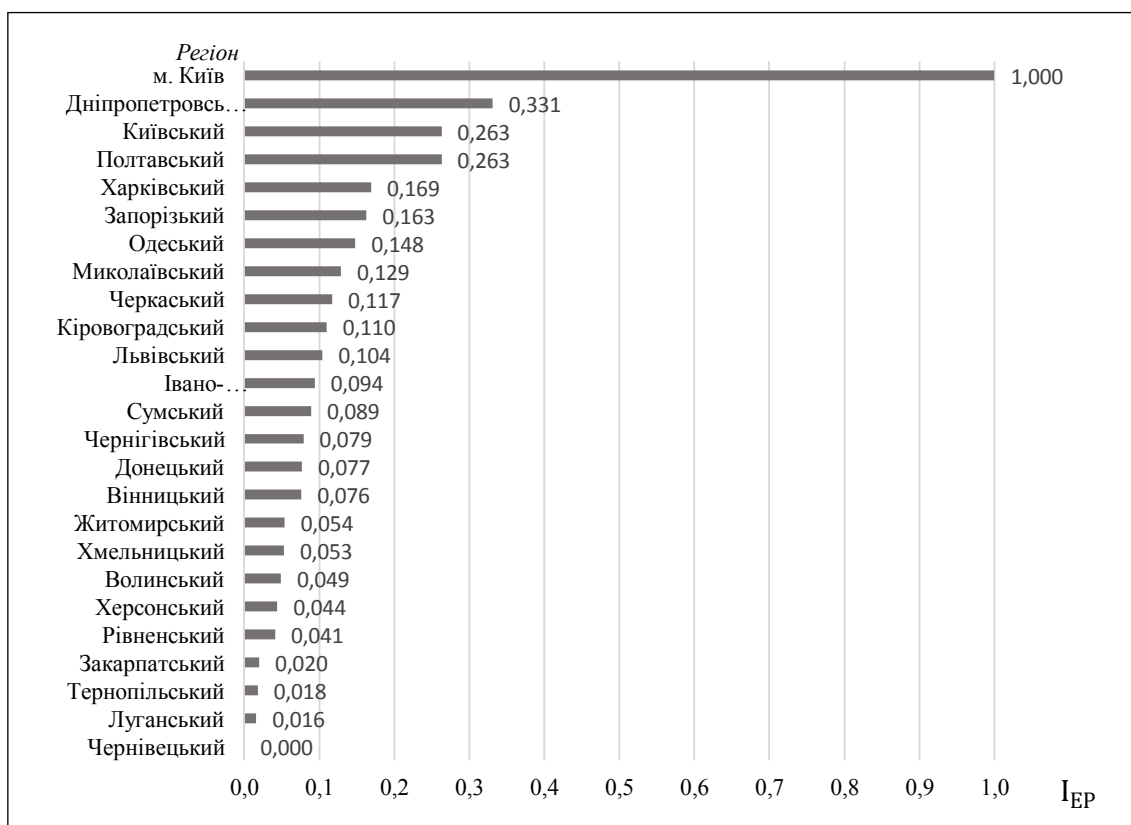

Рис. 3. Показник економічного розвитку регіонів України у 2015 р.

Таблиця 1

Кореляційна матриця взаємозв'язку

	I_{EF}	K_{PF}	K_{BNF}	K_{ZFC}	I_{EP}	I_{CP}
I_{EF}	1	0,5310	0,9671	0,8099	0,7904	0,7759
K_{PF}	0,5310	1	0,4067	-0,0385	-0,0239	0,0690
K_{BNF}	0,9671	0,4067	1	0,8118	0,7994	0,7641
K_{ZFC}	0,8099	-0,0385	0,8118	1	0,9582	0,8859
I_{EP}	0,7904	-0,0239	0,7994	0,9582	1	0,8898
I_{CP}	0,7759	0,0690	0,7641	0,8859	0,8898	1

економічного зростання та соціально-економічного розвитку регіонів України. З табл. 1 видно, що між інтегральним показником чинників економічного зростання та соціально-економічним розвитком регіонів України існує дуже висока взаємозалежність: коефіцієнт кореляції між I_{EF} та I_{EP} становить 0,7904, між I_{EF} та I_{CP} – 0,7759. Також дуже висока залежність соціального від економічного розвитку – коефіцієнт кореляції становив 0,8898.

Серед компонент інтегрального показника чинників економічного зростання найсильніші взаємозв'язки має компонента «Змінні фактори саморозвитку і самофінансування» – 0,9582 з I_{EP} та 0,8859 з I_{CP} . Дещо слабші взаємозв'язки у компоненти «Базові набуті фактори» – 0,7994 з I_{EP} та 0,7641 з I_{CP} . Взаємозв'язок компоненти «Природ-

ничі фактори» з інтегральними показниками соціально-економічного розвитку майже відсутній.

Для більш детального аналізу взаємозв'язку між чинниками економічного зростання та економічного розвитку регіонів за період, що аналізувався, проведемо структурне дослідження.

У табл. 2 наведено величину кореляції (середню за період, що аналізувався) між елементами та частковими показниками чинників економічного зростання та економічним розвитком регіонів України.

Як видно з табл. 2, серед елементів компонент чинників економічного зростання найбільший взаємозв'язок з економічним розвитком регіонів мають «Інвестиції» (0,9498), «Експорт» (0,9008) та «Людський капітал» (0,8418).

Найменш зв'язані з економічним розвитком регіонів країни такі елементи чинників економіч-

Таблиця 2

Величина кореляції між елементами та частковими показниками чинників економічного зростання та економічним розвитком регіонів

Елемент / Частковий показник	Кореляція	Ранг
K_{MK} (Масштабність та конфігурація території)	-0,3336	24 (7)
Територія	-0,3026	25
Коефіцієнт форми	-0,3914	21
Відстань від геометричного центру	-0,3879	22
K_{PRP} (Природно-ресурсний потенціал)	0,0078	35 (9)
Мінеральні ресурси	0,2001	28
Земельні ресурси	-0,2131	27
Лісові ресурси	-0,4126	20
Природно-рекреаційні ресурси	-0,0820	30
K_{LK} (Людський капітал)	0,8418	6 (3)
Чисельність економічно активного населення	0,5794	15
Кількість студентів вищих навчальних закладів	0,8536	5
K_{INF} (Інфраструктура)	0,5028	17 (6)
Щільність ж/д колій загального користування	-0,4407	19
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям	-0,6849	13
Вартість основних засобів	0,8288	8
K_{AG} (Агломераційність)	0,7183	12 (4)
Частка міського населення у загальній чисельності	0,7315	11
Співвідношення населення обласного центру та 2-го за чисельністю міста	-0,1836	29
K_{INV} (Інвестиції)	0,9498	1 (1)
Капітальні інвестиції	0,9399	2
Прямі іноземні інвестиції	0,9205	3
K_{NTI} (Науково-технічні та інноваційні)	0,6829	14 (5)
Фахівці вищої кваліфікації	0,8319	7
Витрати на НДР	0,5752	16
Частка підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	0,3377	23
Частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції	0,0457	32
Частка реалізованої інноваційної продукції за межі України	-0,0492	31
K_{EK} (Експорт)	0,9008	4 (2)
Експорт товарів	0,7489	10
Експорт послуг	0,8020	9
K_{PSE} (Прогресивність структури економіки)	0,2761	26 (8)
Частка промисловості у ВДВ економіки	0,0181	34
Частка сфери послуг у ВДВ економіки	0,4939	18
Частка переробної промисловості у ВДВ економіки	-0,0219	33

ного зростання: «Природно-ресурсний потенціал» (0,0078), «Прогресивність структури економіки» (0,2761) та «Масштабність та конфігурація території» (-0,3336).

Серед часткових показників елементів компонент чинників економічного зростання регіонів найбільш сильний позитивний взаємозв'язок з економічним розвитком мають «Капітальні інвестиції» (0,9399), «Прямі іноземні інвестиції» (0,9205) та «Кількість студентів вищих навчальних закладів» (0,8536), а негативний взаємозв'язок – «Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям» (-0,6849), «Щільність залізничних колій загального користування» (-0,4407) та «Лісові ресурси» (-0,4126).

Найнижчий взаємозв'язок з економічним розвитком регіонів мають такі часткові показники елементів компонент чинників економічного зростання регіонів: «Частка промисловості у ВДВ економіки» (0,0181), «Частка переробної промисловості у ВДВ економіки» (-0,0219) та «Частка інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції» (0,0457).

Визначення точок економічного зростання необхідно здійснювати за допомогою двовимірної матриці в площині інтегральної оцінки чинників економічного зростання ($I_{ФЕЗ}$) – інтегральний показник економічного розвитку – ВРП на одну особу ($I_{Ер}$), які були запропоновані раніше (рис. 4).

Пороговими значеннями ($I_{ФЕЗ}^{BC}$, $I_{ФЕЗ}^C$, $I_{Ер}^{BC}$, $I_{Ер}^C$), які розподілили матрицю на квадранти, виступають відповідно середні та вище середнього значення інтегральні показники $I_{ФЕЗ}$ і $I_{Ер}$.

Згідно з пороговими значеннями, матриця складається з 9 квадрантів, які характеризують стан регіонів країни: 1 – із високим потенціалом чинників економічного зростання і рівнем економічного розвитку ($VI_{ФЕЗ} - VI_{Ер}$); 2 – з високим потенціалом чинників економічного зростання і середнім рівнем економічного розвитку; 3 – із середнім потенціалом чинників економічного зростання і високим рівнем економічного розвитку ($CI_{ФЕЗ} - CI_{Ер}$); 4 – із середнім потенціалом чинників економічного зростання і рівнем економічного розвитку ($CI_{ФЕЗ} - CI_{Ер}$); 5 – із високим потенціалом чинників економічного зростання і низьким рівнем економічного розвитку ($VI_{ФЕЗ} - HI_{Ер}$); 6 – із середнім потенціалом чинників економічного зростання і низьким рівнем

економічного розвитку ($CI_{ФЕЗ} - HI_{Ер}$); 7 – із низьким потенціалом чинників економічного зростання і високим рівнем економічного розвитку ($HI_{ФЕЗ} - VI_{Ер}$); 8 – із низьким потенціалом чинників економічного зростання і середнім рівнем економічного розвитку; 9 – із низьким потенціалом чинників економічного зростання і низьким рівнем економічного розвитку.

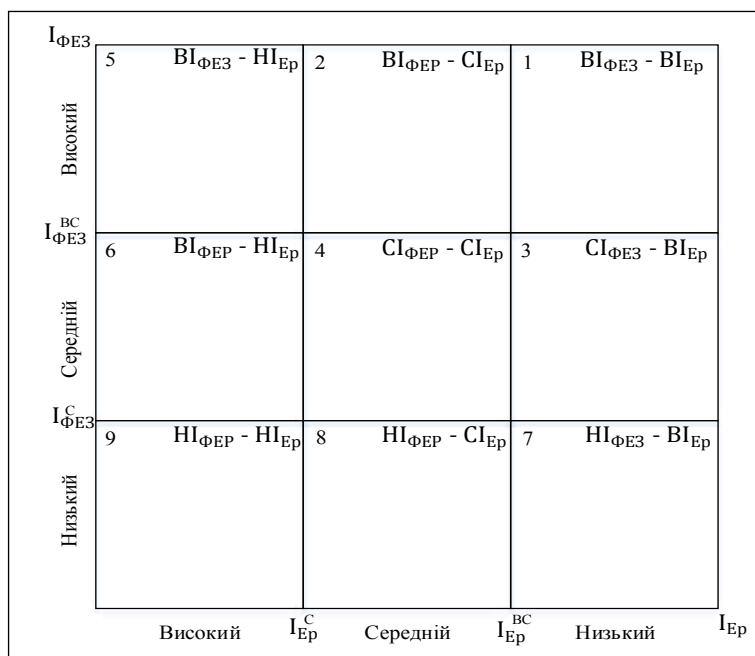

Рис. 4. Матриця визначення точок економічного зростання (регіонів) у площині «інтегральні оцінки чинників економічного зростання та економічного розвитку»

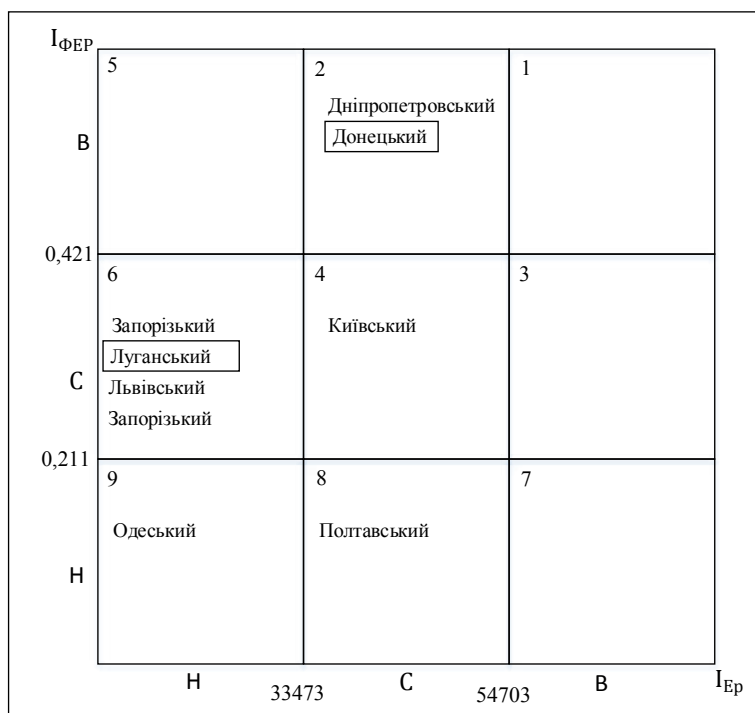

Рис. 5. Розподіл регіонів України в 2015 р. у матриці в площині «потенціал чинників економічного зростання і рівень економічного розвитку»

Згідно з проведеними розрахунками, регіони полупериферії України у 2015 р. у квадрантах матриці в площині «потенціал чинників економічного зростання і рівень економічного розвитку» розподілилися так (рис. 5).

Як видно з рис. 5, до точок економічного зростання належать наступні регіони напівпериферії України: Дніпропетровська, Київська, Запорізька, Львівська і Харківська області. Виходячи із цього, пріоритети державної підтримки соціально-економічного розвитку мають бути сконцентровані саме у цих регіонах.

Висновки з проведеного дослідження.

Запропоновано методичний підхід до оцінки впливу чинників економічного зростання регіонів на їх соціально-економічний розвиток. Особливістю запропонованого підходу є реалізація таких взаємопов'язаних етапів, як оцінка соціального та економічного розвитку регіонів України; визначення зв'язку між інтегральним показником чинників економічного зростання та показниками соціально-економічного розвитку; оцінка сили впливу часткових показників чинників економічного зростання на економічний та соціальний розвиток регіонів України; ідентифікація чинників, що здійснюють позитивний та негативний вплив на економічний та соціальний розвиток регіонів України.

Запропоновано двовимірну матрицю для позиціонування регіонів у площині «інтегральні оцінки чинників економічного зростання та економічного розвитку». Двовимірна матриця позиціонування регіонів дає змогу ідентифікувати стан кожного досліджуваного регіону з погляду використання його потенціалу чинників економічного зростання і досягнутого рівня економічного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Aydalot Ph. *Économie régionale et urbaine*, Paris, Economica. 1985. *Milieux innovateurs en Europe*, Paris, GREMI. 1986
2. Бакланов П.Я. Динамические пространственные системы промышленности. Теоретический анализ. Москва : Наука, 1978. 345 с.
3. Boyer R. *L'anthropologie économique de Pierre Bourdieu. Actes de la recherche en sciences sociales*. 2003. Vol. 150.
4. Bramanti A. *From Space to Territory: Relational Development and Territorial Competitiveness. The GREMI Approach within the Contemporary Debate*. Paper presented at the conference «SMEs and districts: hybrid governance forms, knowledge creation & technology transfer». Castellanza, 1998.
5. Grossetti M. Concentration d'entreprises et innovation: esquisse d'une typologie des systèmes productifs locaux. *Geographie, Économie, Société*. 2004. Vol. 6. № 2. P. 163–177.
6. Дмитришин Л.І. Типологізація регіонів України за рівнем соціального і економічного розвитку. *Економіка та підприємництво*. 2012. Вип. 29. С. 447–455.
7. Krugman P. Urban Concentration. The Role of Increasing Returns and Transport Costs. *International Regional Science Review*. 1996. Vol. 19. № 1–2. P. 5–30.
8. Лаппо Г.М. Города России. Взгляд географа. Москва : Новый хронограф, 2012. 504 с.
9. Минакир П.А., Демьяненко А.Н. Пространственная экономика. Эволюция подходов и методология. *Пространственная экономика*. 2010. № 2. С. 6–32.
10. Myrdal G. *Economic Theory and Underdeveloped Regions*. London : Duckworth, 1957. 167 p.
11. Fujita M., Krugman P. *The New economic geography. Past, present and the future. Papers in Regional Science*. 2004. Vol. 83. P. 139–164.